

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

УДК 334.7:330.3

Єлісеєва Л.В.,кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри аналітичної економіки та природокористування,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

ТРАЕКТОРІЯ ПОПЕРЕДНЬОГО РОЗВИТКУ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ЕВОЛЮЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ

Єлісеєва Л.В. Траектория попереднього розвитку та інституційні детермінанти еволюції соціального капіталу на українських землях. У статті з'ясовано, що найпростіші форми соціального капіталу з'явилися з появою людства з метою адаптації до турбулентного навколишнього середовища. Обґрунтовано, що ускладнення економічних відносин вимагало розширення радіусу довіри, відкриття закритих професійних спільнот, зміни соціальних цінностей. Відзначено, що дефіцитна економіка радянського періоду сприяла поширенню специфічної форми соціального капіталу, а саме блату, що впливала на систему розподілу ресурсів і товарів, створених державою. Визначено, що чим вище асиметрія інформації, тим більше значення має персональний, тим менше роль відкритого соціального капіталу, пов'язаного з розвитком інклюзивного суспільства.

Ключові слова: соціальний капітал, траекторія попереднього розвитку, міжособистісна та інституційна довіра, соціальні норми та цінності, блат.

Елисеева Л.В. Траектория предшествующего развития и институциональные детерминанты эволюции социального капитала на украинских землях. В статье установлено, что простейшие формы социального капитала появились вместе с появлением человечества с целью адаптации к турбулентной окружающей среде. Обосновано, что усложнение экономических отношений требовало расширения радиуса доверия, открытия закрытых профессиональных сообществ, изменения социальных ценностей. Отмечено, что дефицитная экономика советского периода способствовала распространению специфической формы социального капитала, а именно блата, что влияла на систему распределения ресурсов и товаров, созданных государством. Определено, что чем выше асимметрия информации, тем большее значение имеет персональный, тем меньше роль открытого социального капитала, связанного с развитием инклюзивного общества.

Ключевые слова: социальный капитал, траектория предшествующего развития, межличностное и институциональное доверие, социальные нормы и ценности, блат.

Yeliseieva L.V. Path dependence and institutional determinants of development of social capital in Ukrainian lands. The article discusses that the simplest forms of social capital appeared with the development of humanity in order to adapt to the turbulent environment. It is substantiated that the complication of economic relations required expansion of the range of trust, the opening of closed professional communities, changes in social values. It is noted that the scarce economy of the Soviet period contributed to the spread of a specific form of social capital – the blat that affected the distribution system of resources and goods created by the state. It is determined that the higher the asymmetry of information, the more important is the personal and minor role of the open social capital associated with the development of an inclusive society.

Key words: social capital, path dependence, interpersonal and institutional trust, social norms and values, blat.

Постановка проблеми. Дослідження сучасних проблем і перспектив розвитку соціального капіталу в національній економіці варто розпочати з історичного екскурсу. Аналіз траекторії попереднього розвитку дасть змогу з'ясувати національну специфіку формування соціального капіталу та зрозуміти причини виникнення, трансформації суспільних норм, цінностей, еволюції довіри, форм кооперації та їх економічне значення в різні історичні періоди. Ми виходимо з того, що соціальний капітал є динамічним інститутом, який постійно розвивається та залежить від попередньої траекторії розвитку.

Такий підхід започаткований нобелівським лауреатом Д. Нортгом і означає, що «історія має значення» у формуванні всіх інститутів, зокрема соціального капіталу. Тривалий час роль траекторії попереднього розвитку та інституційні детермінанти залишалися поза увагою економістів. Проте роботи сучасних нобелівських лауреатів (зокрема, Д. Нортона, Дж. Акерлофа, Р. Талера) підштовхують науковців досліджувати соціально-економічні явища, зокрема соціальний капітал, з точки зору інституціоналізму, еволюційної, поведінкової економіки, чим обумовлюється актуальність цього дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення проблем та динаміки розвитку соціального капіталу не є новим в економічній думці. Частково особливості формування соціального капіталу як суспільного явища висвітлені в роботах П. Бурдье, Дж. Коулмена, Н. Ліна, Р. Патнема, Ф. Фукуями та інших науковців. У їх працях (переважно оглядово) аналізується траєкторія формування соціального капіталу в різних суспільствах, зокрема американському, італійському, японському. Проте в жодній з них немає дослідження історичних витоків та інституційних особливостей формування соціального капіталу в Україні, інституційного «багажу», який сприяє чи перешкоджає становленню громадянського суспільства, кооперації на рівні суспільства, громади, колективу чи окремого індивіда на сучасному етапі.

Формулювання цілей статті. Ми ставили за мету дослідити еволюцію інституту соціального капіталу на українських землях у взаємозв'язку з особливостями траєкторії попереднього розвитку та розвитку інституційного середовища до часу здобуття Україною незалежності.

Виклад основного матеріалу. Соціальний капітал у різних формах був притаманний суспільству завжди, а саме від початку об'єднань людей у сім'ї, племена, поселення. У первіснообщинному суспільстві люди гуртувалися для власної безпеки та отримання здобичі. Основним стимулом їх об'єднання були високі ризики невизначеності зовнішнього середовища. Первинні колективи людей були невеликими та мали обмежені можливості комунікації між собою та іншими племенами. У зв'язку з цим ми не можемо говорити про існування соціального капіталу в сучасному розумінні слова, проте поступово відбувалися збільшення частоти та ускладнення характеру соціальної взаємодії між людьми. На думку Ю. Харарі, відомого ізраїльського історика, якого у 2018 р. запросили на Всесвітній економічний форум представити результати своїх досліджень («Sapiens. Історія людства від минулого до майбутнього», «Homo Deus. Людина божественна: за лаштунками майбутнього»), у первіснообщинному періоді одинока мати не могла прогнати себе й потомство, тому потребувала допомоги родичів і сусідів. У тих умовах виростити дитину була здатна лише община чи плем'я: «еволюція сприяла тим, хто навчився формувати міцні соціальні зв'язки» [1, с. 17]. Крім того, «оскільки діти людей з'являються на світ недорозвиненими, вони значно більше піддаються вихованню й соціалізації, ніж інші тварини» [1, с. 18]. У такий спосіб формування найпростішої форми соціального капіталу індивіда сприяло виживанню та його кращій адаптації в небезпечних умовах. Згідно з еволюційною теорією, яка є актуальною й для розвитку інститутів, виживають та домінують не найсильніші, а найбільш адаптовані [2].

З метою з'ясування передумов розвитку соціального капіталу в Україні доцільно проаналізувати особливості формування соціальних норм і цінностей, довіри та соціальних мереж на українських землях на різних етапах історичного розвитку.

У період Київської Русі більшість населення складали селяни, основною сферою діяльності яких було землеробство. Непередбачувані природні умови, необхідність спільної обробки ґрунту та збору врожаю вима-

гали кооперації. Тривалий час сільські поселення були самодостатніми господарськими одиницями, економічні та соціальні зв'язки забезпечувалися взаємними послугами та зобов'язаннями. Сім'я та община були основними джерелами соціального капіталу. Прикладом використання інституту сім'ї для збільшення соціального капіталу індивіда та зростання його економічного значення стало активне використання руськими князями інституту шлюбу з метою забезпечення державної безпеки та розширення міжнародної торгівлі.

Система взаємних послуг і зобов'язань стає неефективною, коли суттєво збільшується кількість незнайомих людей, відповідно, зростають трансакційні витрати. Тому поява міст та збільшення масштабу політичних утворень сприяло трансформації інституту соціального капіталу на українських землях. Зокрема, розвиток міст послабив значення сім'ї як джерела соціального капіталу. Хоча дослідження еволюції інституту сім'ї на українських землях свідчить про те, що вона постійно (хоча з різною інтенсивністю) впливала на економічну активність і доходи своїх членів (працевлаштування, розвиток підприємництва тощо).

Поглиблення спеціалізації праці спричинило організацію груп спеціальних інтересів у формі професійних об'єднань (зокрема, ремісничих цехів), які стали важливим ресурсом формування соціального капіталу. Такі об'єднання були вузько спеціалізованими, характеризувалися невеликим радіусом довіри, мали високі бар'єри для входження та часто закритий характер. На початковому етапі вони відігравали значну роль в економічному розвитку міст, але згодом стали інституційною перешкодою для цього процесу [3].

Крім того, особливе значення в економічній історії українських земель мала інституціоналізація місцевих фінансів (міських через Магдебурзьке право, Міські положення XIX – початку XX ст.; сільських – реформу П. Кисельова, відміну кріпацтва, Земське положення тощо). Прийняття вищезазначених законодавчих актів стали точками біфуркації, коли були закладені підвалини для формування місцевих громад і розробки механізмів координації діяльності населення в межах територіальної одиниці для вирішення спільних соціально-економічних проблем, що було узгоджено з формальними інститутами. Водночас практика довела, що чим більша економічна свобода територіальної громади, тим суттєвішими були економічні результати. У другій половині XIX – на початку XX ст. у складі Російської імперії більш економічно розвинутими стали земські губернії та міста, де було запроваджено місцеве самоврядування [4].

Не менш важливу роль відіграла інституціоналізація кооперативного руху. У законодавстві Російської імперії кооперативне підприємство було визначено як «товариство зі змінним складом і капіталом, яке має за мету сприяти матеріальному та духовному добробуту своїх членів через організацію підприємств та спільну діяльність своїх членів». М. Туган-Барановський підкреслював, що «кооперативне підприємство – не благодійна організація, політична організація чи робочий союз. Воно є господарською організацією в інтересах певної групи осіб і, щоб мати успіх, має управлятися на основі комерційного розрахунку, як і капіталістичні підприємства» [5, с. 78]. На українських землях, які входили до складу Російської імперії, найбільшого

поширення набули споживчі, сільськогосподарські та кредитні кооперативи. Якщо у місті активно розвивалися споживчі, то в селах – кредитні кооперативи у формі так званої касо-взаємної допомоги тощо. Водночас це сприяло розвитку підприємницької культури та соціального капіталу на мікрорівні.

У XIX – на початку XX ст. найвищий рівень інституційної довіри населення виявляло до органів самоуправління, а саме віча, сільського старости, волосного сходу, тоді як традиційно низький рівень інституційної довіри був пов'язаний з державними органами управління. На прикладі економічної історії XIX ст. можна підтвердити зв'язок між низьким рівнем інституційної довіри до державних органів влади та високими витратами уряду імперії, спрямованими на здійснення контролю та попередження опортуністичної поведінки, а саме необхідність значних витрат Російської імперії на утримання поліції, податкових інспекторів, казенних палат тощо [6].

Таким чином, у дорадянський період формування соціального капіталу переважно здійснювалося на рівні індивіда та групи. До його основних джерел належали сім'я, професійні об'єднання, територіальні громади тощо. У такий спосіб ми спостерігаємо зміцнення інституту закритого соціального капіталу (так званий *bonding social capital*), який характеризується невеликим радіусом, проте високим рівнем міжособистісної, досить високим рівнем інституційної довіри (високий рівень довіри до віча, старости, натомість нижчий рівень до державних органів влади, оскільки їх функції переважно обмежувалися фіскальним інтересом), негнучкими соціальними нормами відповідно до звичаїв і традицій, які визначали економічну поведінку індивідів, значним соціальним контролем з боку сім'ї, громади, застосуванням механізму ostracism у разі вияву опортуністичної поведінки, необхідністю високих витрат з державного бюджету на функції контролю через невисоку довіру до органів державної влади тощо.

Окремий етап еволюції соціального капіталу пов'язаний із перебуванням українських земель у складі СРСР. Соціалістична система впливала на своїх громадян, їх цінності, міжособистісну та інституційну довіру тощо. Ключем до розуміння причин трансформації соціального капіталу та розвитку інституційного «багажу», який ми маємо сьогодні, є аналіз економічних стимулів, які зумовили зміну суспільних цінностей. З одного боку, на думку відомого угорського економіста Я. Корнаї, соціально-економічна криза, поглиблена війною, та оптимістичні очікування населення спричинили хвилю ентузіазму, самопожертви, соціальної та економічної кооперації. Проте далі він відзначає, що «за рідкими винятками самопожертва зберігається недовго. Звичайна людина, яку надихає велика справа, здатна на самопожертву заради суспільства впродовж короткого періоду часу. Після цього вона хоче повернутися до повсякденного життя та відчувати взаємозв'язок між принесеними жертвами та власним матеріальним добробутом» [7, с. 59]. У такий спосіб спочатку війна та революційні події стали стимулом для неформальної кооперації, проте згодом економічні дії та структура організованої влади підірвали інституційну, міжособистісну довіру, знизили цінність формально створених мереж та простимулювали розвиток асоціального капіталу.

У 1920–1930-х рр. зниження рівня інституційної довіри було пов'язане з радикальною економічною політикою, що порушувала права власності через розкуркулення, колективізацію, націоналізацію підприємств та голодомор. Використання інструментів насильства та тотального державного контролю, згідно з твердженням Д. Норта, породжує атмосферу недовіри [8], внаслідок чого в радянську добу в українській економіці підвищилися трансакційні витрати, придушувалася приватна ініціатива, знизилася добровільна економічна активність домогосподарств. Примусове створення кооперативів та інших професійних організацій дискредитувало їх як організації з горизонтальними зв'язками та знизило їх соціальну й економічну цінність. Проте формальна участь у таких спілках давала змогу отримати вигоди під час працевлаштування й одержати дефіцитний товар тощо. У такий спосіб були закладені умови для розвитку квазісоціального капіталу, коли населення масово залучалося до мереж з метою отримання певних вигід від такої участі, хоча насправді воно не поділяло спільних цінностей. На практиці такі масові організації були державними монополіями з чітко вираженими вертикальними зв'язками. Існували один профспілковий рух, союз молоді, одна жіноча організація тощо. Як правило, лідери таких організацій також виконували функції державного управління, які майже не відрізнялися від бюрократичного апарату [7, с. 143–145].

Важливою характеристикою природи будь-якої системи є рівень патерналізму у відносинах між державою та приватним сектором. Я. Корнаї виділив п'ять рівнів патерналізму [7, с. 117–119]. У СРСР найчастіше використовували третій і четвертий рівні, що передбачали повну забезпеченість підприємств з боку держави. Діяльність підприємств регулювалася централізованими директивними вказівками, проте виробництво здійснювалося в умовах форсованого росту. Якщо для капіталістичного підприємства фактором, що лімітує виробництво, було обмеження попиту, то для традиційного соціалістичного підприємства – ресурсні обмеження. У класичного капіталістичного підприємства бюджетні обмеження жорсткі, тобто якщо підприємство ставало неплатоспроможним, то воно банкрутувало. Бюджетне обмеження соціалістичного підприємства було м'яким, а саме коли воно ставало збитковим, то його фінансові проблеми вирішувала держава за допомогою додаткових кредитів, зниження ставок оподаткування, надання дотацій тощо. У такий спосіб платоспроможність не обмежувала виробничий попит такого підприємства. У поведінці соціалістичного підприємства як покупця спостерігалась накопичувальна тенденція: воно намагалось мобілізувати якомога більше ресурсів («про запас», навіть якщо вони швидко псувалися чи знецінювалися). У соціалістичному суспільстві дефіцит товарів і ресурсів спонукав використовувати соціальні ресурси для створення надлишкових запасів. До накопичення його підштовхувала «гонка» за кількісними показниками, тому ресурси, як правило, залучалися не тільки через формальні, але й через неформальні канали. В обох випадках використовувався соціальний ресурс: у першому – через лобювання власних інтересів серед органів влади до часу затвердження планів розподілу ресурсів; у другому – через знайомства та тіньову економіку. Ва-

емні послуги, як правило, не надавалися безпосередньо, а здійснювалися через два-три вузла мережі. Кожен, кому надали певну послугу, був готовий надати послугу у відповідь. Саме таку форму в СРСР отримали норми взаємності. Ланцюг взаємних послуг суттєво впливав на економічний вибір та розподіл. На думку Е. Ханкінса, у такий спосіб «створюється банк взаємних послуг, у якому кожен член спільноти здійснює свій внесок: отримуючи у відповідь «моральний акредитив». Цей акредитив можна реалізувати не тільки в того, кому його власник надав послугу, але й у будь-якого члена спільноти, до якої вони належать» [9]. Зазначимо, що відомий американський економіст К. Поланьї вважає взаємні послуги такою формою розподілу, яка (в масштабах історії людства) має не менше значення, ніж ринковий розподіл за принципом «гроші даю, за гроші беру».

Водночас у Радянському Союзі була значна асиметрія інформації. Чим гірше інформований споживач, тим вище цінність інформації. Звичним явищем в економіці було те, що постачальник надавав послугу своєму споживачу не тим, що продавав необхідний товар, а тим, що інформував його про час надходження необхідних товарів. На підставі цього можемо стверджувати, що чим гірше поінформований споживач, тим вище цінність персонального соціального капіталу.

Крім того, дефіцитна економіка СРСР характеризувалася відсутністю можливостей задовольнити першочергові потреби, значною залежністю від сфер обслуговування й державного розподілу за допомогою черг і виділення. Це зумовило розвиток спекуляції, корупції, закритих систем перерозподілу, загострило відчуття соціальної несправедливості, що підривало моральне здоров'я суспільства. Економіка СРСР характеризувалась одночасним існуванням резерву та дефіциту. Проте резерв був лише «для своїх». В умовах постійних обмежень і заборон одним із способів розширити свої економічні можливості був блат. Блат – використання соціальних мереж і неформальних зв'язків для отримання дефіцитних товарів і послуг, а також для вирішення життєвих проблем. Блат був центральним елементом повсякденного життя радянських людей та практичним застосуванням їх соціального капіталу. На думку професора Вищої школи економіки С. Барсукової, блат мав амбівалентний характер, який одночасно підривав і зміцнював командну економіку. Суперечливий характер благу полягав в тому, що, з одного боку, він давав змогу через неформальні персональні зв'язки отримати доступ до дефіцитних благ простим людям, а з іншого боку, руйнував наявну суспільну систему, девальвуючи ідеологічні лозунги. Люди не виступали проти номенклатурних пайків, черг за всім необхідним, проте активно створювали мережі, які відкривали доступ до дефіцитних благ [10, с. 112, 113]. Блат не лише забезпечував виживання, але й підтверджував соціальний статус. «Дістати по благу» означало не просто отримати товар, але й зафіксувати соціальний статус людини, яка здатна вирішити таке завдання. Благо,

отримане в такий спосіб, було матеріальним доказом та мірилом соціального капіталу власника.

У 1920-х рр. замість слова «блат» частіше використовувалися поняття «за знайомством», «за протекцією». Соціальні зв'язки 1920-х рр. давали можливість знайти роботу, уникнути розкуркулення, залишитися в столиці, уникнути «ущільнення», отримати талони на продовольчі й непродовольчі товари тощо [11]. У 1930-х рр. соціальний ресурс використовувався переважно в разі попиту на товари Веблена, до яких у той час у СРСР належали унікальні книги, грампластинки з іноземною музикою, путівки, закордонне обладнання тощо. У післявоєнний період за допомогою соціального ресурсу почали вирішувати проблеми не лише індивіди, але й підприємства, про що було зазначено вище.

С. Барсукова слушно зазначає, що у СРСР високий рівень споживання можна було забезпечити за допомогою грошей (наполегливо працювати) чи привілеїв (входити до складу партійної еліти). Блат змінював логіку розподілу, сконструйовану державою, із системою закритих розподілу та черг за місцем роботи. Черги (списки бажаних купити машину, отримати квартиру, меблі, дачу тощо) прив'язували людину до підприємства, бо в разі зміни роботи вона опинялася в кінці списку на отримання певних благ. Блат не відмінював черги, проте змінював правила її формування, внаслідок чого коректувалися принципи споживання й розподілу, встановлені державою. Блат виявився системою неформальних правил, який накладався на формальний порядок в СРСР.

Висновки. Таким чином, еволюція соціального капіталу на українських землях нерозривно пов'язана з траєкторією попереднього розвитку. Дослідження їх взаємозв'язку дає змогу зробити такі висновки: 1) найпростіші форми соціального капіталу з'явилися з появою людства з метою адаптації до турбулентного навколишнього середовища; 2) первинними ресурсами соціального капіталу були сім'я та община; 3) ускладнення економічних відносин вимагало розширення радіусу довіри, відкриття закритих професійних спільнот, зміни соціальних цінностей; 4) найвищий рівень інституційної довіри населення, як правило, виявляло до органів місцевого самоврядування, тоді як значно нижчий – до державної влади; 5) дефіцитна економіка радянського періоду сприяла поширенню специфічної форми персонального соціального капіталу, а саме благу, що впливала на систему розподілу ресурсів і товарів, створених державою; 6) чим вище асиметрія інформації, тим більше значення має персональний соціальний капітал. Саме розуміння економічних стимулів, інституційних детермінант, що зумовили еволюцію соціального капіталу на українських землях, дадуть змогу усвідомити логіку трансформації громадянського суспільства, зміну економічної поведінки підприємств і домогосподарств, на підставі чого можна розробити адекватну економічну політику для забезпечення інклюзивного економічного розвитку України на сучасному етапі.

Список використаних джерел:

1. Харари Ю.Н. Sapiens. Краткая история человечества. Москва: Синдбад, 2016. 520 с.
2. Нельсон Р., Уинтер С. Эволюционная теория экономических изменений. Москва: Дело, 2002. 536 с.
3. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. Київ: Генеза, 1997. 380 с.
4. Єлісеєва Л. Становлення та розвиток місцевих фінансів у Російській імперії наприкінці XVIII – на початку XX ст.: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.01. Київ, 2010. 20 с.
5. Туган-Барановский М. Избранное. Москва: Российская политическая энциклопедия, 2010. 720 с.
6. Блюх И. Финансы России XIX столетия. Т. 1. Санкт-Петербург: тип. М.М. Стасюлевича, 1882. 344 с.
7. Корнаи Я. Социалистическая система. Политическая экономия коммунизма. Москва: Вопросы экономики, 2000. 672 с.
8. Норт Д., Уиллис Д., Вайнгаст Б. Насилие и социальные порядки. Концептуальные рамки для интерпретации письменной истории человечества. Москва: изд. Института Гайдара, 2011. 480 с.
9. Hankiss E. The Second Society: Is There an Alternative Social Model Emerging in Contemporary Hungary? Social Research. 1988. № 1–2. P. 13–42.
10. Барсукова С. Блатной Советский Союз, или экономика взаимных услуг. Экономическая социология. 2013. Т. 14. № 1. С. 111–119.
11. Ledeneva A. Russia's Economy of Favours: Blat, Networking and Informal Exchange. Cambridge: Cambridge University Press, 1998. 235 p.

УДК 330.341.2

П'ясецька-Устич С.В.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії,
Ужгородський національний університет

«КОРУПЦІЙНА ПАСТКА» УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ: ПРИЧИНИ ФОРМУВАННЯ ТА ПРОБЛЕМИ ПОДОЛАННЯ

П'ясецька-Устич С.В. «Корупційна пастка» української економіки: причини формування та проблеми подолання. У статті проаналізовано основні наукові підходи до дослідження корупції як стійкої інституційної пастки української економіки, досліджено механізм та причини виникнення корупційних зв'язків, формування корупційної моделі поведінки. Аналізується поняття «корупційна рента» як прояв корупційної діяльності. Показано вплив корупції на сучасний стан соціально-економічної системи; в межах інституційного аналізу розкрито основні причини та наслідки корупції, а також напрями зниження корупційного складника в економіці України.

Ключові слова: корупція, «корупційна пастка», тіньова економіка, корупційні взаємозв'язки, корупційна рента, інституційна корупція, системна корупція.

Пясецкая-Устич С.В. Коррупционная ловушка» украинской экономики: причины формирования и проблемы преодоления. В статье проанализированы основные научные подходы к исследованию коррупции как устойчивой институциональной ловушки украинской экономики, исследуется механизм и причины возникновения коррупционных связей, формирования коррупционной модели поведения. Анализируется понятие «коррупционная рента» как проявление коррупционной деятельности. Показано влияние коррупции на современное состояние социально-экономической системы; в пределах институционального анализа раскрыты основные причины и последствия коррупции, а также направления снижения коррупционной составляющей в экономике Украины.

Ключевые слова: коррупция, «коррупционная ловушка», теневая экономика, коррупционные взаимосвязи, коррупционная рента, институциональная коррупция, системная коррупция.

Piasecka-Ustych S.V. The Corruption Trap” of the Ukrainian economy: reasons for its formation and means of combating it. The article analyses the main scientific approaches to researching corruption as a persistent institutional trap of the Ukrainian economy. It considers the mechanisms and causes of corrupt relations and corrupt models of behaviour. The article analyses the term “corrupt rent” as a manifestation of corrupt activity. It demonstrates the impact of corruption on the modern state of the socio-economic system; as part of an institutional analysis it considers the main causes and consequences of corruption as well as ways to diminish the corrupt element of the Ukrainian economy.

Key words: corruption, “corruption trap”, shadow economy, corrupt relations, corrupt rent, institutional corruption, systemic corruption.